

Målet är medlet i ickevåld

Civil olydnad börjar med målet istället för att skjuta det på framtiden. Detta låter antagligen obegripligt i många politiska organisationer: *Va! Det är väl klart att medlet kommer före målet!*

Inom ickevåld kollapsar dock klyftan mellan mål och medel och de skapar istället en enhet:

But for me means and ends are convertible terms, and non-violence and truth are therefore the end. (Gandhi, 1999, volume 76, original 1939.)

Börja med målet

Ett sätt att uttrycka detta är att ickevåld gör målet till startpunkt. Jämlikhet, omsorg och rättvisa görs till medel för förändring och målet skjuts inte på framtiden. Detta bryter med vanliga föreställningar inom både vänster och höger om hur samhällsförändring eller revolution ska ske senare, någon gång i framtiden.

Gandhi praktiserade civil olydnad som ett sätt att experimentera med verkliga lösningar. Deltagarna ingrep i koloniala institutioner och prövade att praktisera befrielse, och för detta blev de fängslade. Gandhi spann garn till kläder, vilket var olagligt. Det bröt mot det brittiska kolonialväldets monopol på viss klädtillverkning. Målet att avskaffa det brittiska monopolet uppnåddes varje gång indier själva tillverkade dessa kläder.

Medborgarrättsrörelsen avskaffar apartheid i varje sit-in

Woolworths sit-in avskaffar apartheid på fyra stolar

Medborgarrättsrörelsen i USA bröt tillsammans med Rosa Parks och Martin Luther King på motsvarande sätt apartheid och praktiserade jämlikhet. Rosa Parks bröt apartheid genom att sätta sig på en bussplats avsedd för vita. Apartheid avskaffades under en halvtimme på den sittplatsen - tills sydstatspolisen grep henne.

Inspirerade av Rosa Parks och Mohandas Gandhi satte sig fyra svarta från North Carolina 1 februari 1960 på segregerade platser i Woolworths lunchrestaurang. De blev kända som Greensboro Four och de hade planerat sin innovativa civila olydnad under två månader. Den fick namnet *sit-in* och spred sig till 55 städer innan slutet på mars. Apartheid avskaffades med några sittplatser i taget och under våren fängslades hundratals för sit-ins. (Chafe, 1981.)

Inbjudan istället för påverkan

Civila olydnad fungerar som en inbjudan att delta i befrielse snarare än som metod för att påverka makthavare att lösa problemen åt oss. Genom ickevåldsträning före och efter aktionerna får grupper öva på att leva befrielse. Icke-våldsträning var en del av vad Gandhi kallade "experiment med sanningen" och "det konstruktiva programmet" (Gandhi, 1999).

Vad handlar "det konstruktiva programmet" om? Under sjuttio-talet började exempelvis feminister och ickevåldsgupper tillsammans utveckla olika demokratiska verktyg för mer jämlika och effektiva möten. Feminister hade kritiserat hur härskartekniker och odemokratiska mötesformer användes även inom ickevåldsrörelsen. De nya avancerade metoderna skulle göra jämlikhet

och demokrati till både mål och medel *inom* ickevåldsgrupperna.

Performativ

I feministisk teori och queerteori används begreppet *performativ* för handlingar där mål och medel blir ett. Performativ är handlingar som förverkligar målet i och med att handlingen genomförs. Varje performativ handling uppnår sitt mål eller så har den misslyckats (Butler, 1997, 2009, 2020; Barad, 2007; Ahmed, 2004). Precis som ickevåld avviker performativa handlingar från instrumentell politik där mål och medel separeras – där målet skjuts på framtiden. Instrumentella handlingar försöker uppnå delmål med förhoppningen att slutmålet ska uppnås till slut. Någon gång senare.

Både Judith Butler och Sara Ahmed använder performativitet i sina analyser både av motstånd samt hur ordningar som ras, kön och ojämlikhet upprätthålls. Judith Butler tar upp att när en läkare kryssar i vilket kön bebisen har, då fastställs samtidigt det juridiska könet hos individen. I allt fler länder i västvärlden ger lagen idag en möjlighet för individen att gå igenom en ny juridisk process som innebär att hen kan justera sitt juridiska kön. På detta sätt justeras läkarens tidigare beslut. Detta är ett exempel på att juridiska processer blir performativa när de faktiskt förverkligar en annan ordning. Men även tyckanden och uttalanden kan förverkliga en ordning. På mina föreläsningar tar jag ibland upp rasistiska yttranden som performativa: när någon yttrar sig rasistiskt förverkligas rasism.

Möjligen är det så att dominerande maktordningar är mer vana vid att använda performativa handlingar än grupper som vill skapa jämlikhet och rättvisa. Performativa handlingar blir i så fall ovant inom aktivism, och därför uppfattas gärna ickevåldets och queerfeminismens performativitet som orealistisk och främmande.

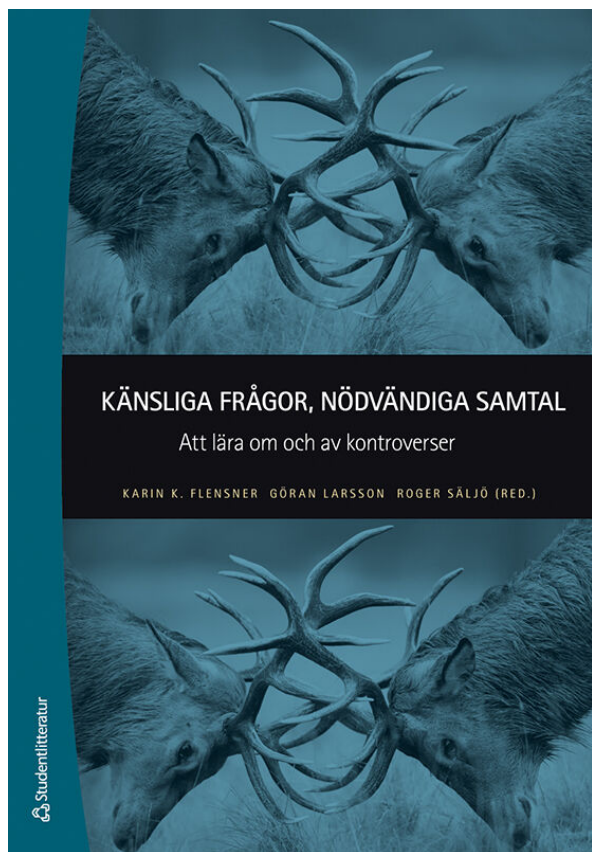
Hur kan performativa handlingar skapa samhällsförändring? Ett sätt är möjligen att föreställa oss samhällsförändring som ett myller av händelser och handlingar snarare än att den kommer från "de stora Ledarna" eller från "Modellen" eller från "Revolutionen".

Samhällsförändring blir i den performativa traditionen uppfinnande, imiterande, tränande och intervenerande. Förändring sprider sig i oväntade

sammanhang och riktningar, den kommer inte bara uppifrån hierarkin eller bara nerifrån gräsrötterna (Tarde, 1903; Herngren & von Busch, 2016).

Per Herngren
2021, version 1.1

Texten är skriven under arbetet med läroboken [*Känsliga frågor, nödvändiga samtal*](#), antologi utgiven av Studentlitteratur, 2021.

Känsliga frågor nödvändiga samtal (Studentlitteratur, 2021)

Referens

Ahmed, S. (2004). Declarations of whiteness: The non-performativity of anti-racism. *Borderlands e-journal*, 3 (2).

Butler, J. (2009). *Krigets ramar – När är livet sörjbart?* Hågersten: Tankekraft förlag.

Butler, J. (2020). *The force of nonviolence*. London: Verso.

Deleuze, G. Guattari, F. (1987). *A thousand plateaus: Capitalism and*

schizophrenia. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.

Deleuze, G. (1994). *Difference and repetition*. New York, NY: Columbia University Press, The Athlone Press.

Deleuze, G. (2003). *Nietzsche och filosofin*. Göteborg: Daidalos.

Foucault, M. (2004). *Övervakning och straff : fängelsets födelse*. Lund:Arkiv förlag, A-Z förlag.

Foucault, M. (2009). *Security, territory, population: Lectures at the Collège de France, 1977-78*. New York, NY:Palgrave Macmillan.

Fromm, E. (1984). *On disobedience and other essays*. New York, NY: Routledge & Kegan Paul.

Gandhi, M. (1985). *Non-violent resistance*. New York: Schocken Books.

Gandhi, M. (1999). *Collected works of Mahatma Gandhi*. (Volym 36, 41, 51, 54, 76). New Delhi: Publications Division Government of India.

Hebert, N. & Jacobsson, K. (1999). *Olydiga medborgare, Om flyktinggömmare och djurrättsaktivister, Demokratiutredningens skrift nr 27, Statens Offentliga Utredningar 1999:101*. Stockholm: Statens Offentliga Utredningar.

Herngren, P. (1990). *Handbok i civil olydnad*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag.

Herngren, P. (1999). *Civil olydnad – en dialog*. Göteborg: Lindelöws förlag.

Herngren, P. & von Busch, O. (2016). *Mode & Motstånd: Dialoger om befrielse och civil olydnad, imitation och politik*. Göteborg: Korpen.

King, M. L. (1964). *Letter from Birmingham Jail. Why We can't wait*. New York, NY: New American Library. Översättning av citat Per Herngren.

Pejcic, M. & Rutgersson, T. (2015). Vi har pratat med Per Herngren. *Demokratimodellen Gör din förening livskraftig och inkluderande*. Stockholm: Trinambai.

Sharp, G. (1980). *The method of nonviolent action*. Boston, MA: Porter Sargent

Publishers. (Original publicerad 1973).

Tarde, G. (1903). *The laws of imitation*. New York: Henry Holt and Company. Från facsimile 2007 by Books on Demand UMI. (Original publicerade texter 1882-1888).

Thoreau, H. D. (1977). *Om civilt motstånd*. Stockholm: Arkturus. (Original publicerad 1849).

Thoreau, H. D. (1995). *Civil disobedience and reading*. London: Penguin Books. (Original publicerad 1849). Översättning av citat Per Herngren.